

Вища педагогічна освіта в Києві започаткувалась в 1834 році – з часу відкриття Педагогічного інституту в структурі університету Св. Володимира. Але освітній простір характеризується не лише датами, документами, фактами про створення відповідних закладів, а й успадкованими вітчизняними педагогічними, науковими, професійними реаліями, зверненням до духовно-моральних, історико-національних особливостей, з'ясування проблем підготовки і діяльності вчителя як носія знань і культури.

У 30-ті рр. XIX ст. у Київському університеті викладання загальної педагогіки, психології, методик проводилось з урахуванням традицій педагогічної підготовки в Київській академії, оскільки читали курси випускники і діячі Києво-Могилянської академії – зазвичай магістри або професори філософії та богослов'я.

Основи знань про педагогічну діяльність, психологію, професійну культуру, професійний інтерес, спрямування особистості, аксіологічну сутність освіти формувались у системі викладання філософії або факультативних курсів.

В педагогічних інститутах при університетах навчали новим дидактичним ідеям, орієнтували на розуміння педагогічних явищ. Ідеї педагогічної аксіології, набуті в академії, передавались в систему світської підготовки вчителя як християнська альтернатива. Серед них були ідеї про здоров'я як найвищу цінність людини і потребу його збереження, про зміцнення і збереження людської гідності, моральної досконалості, самопізнання, совісті.

В матрикулі правил для студентів і слухачів університету Св. Володимира, підписаному ректором М. Максимовичем, вказувалось на необхідність дотримання “чистої и непорочної нравственности”. Гуманістичні педагогічні цінності, декларовані філософами, формувались в умовах тодішнього суспільства. О. Новицький, як і інші відомі діячі, відрефлексовуючи стан адміністративної сваволі, коли учителів і учнів київської шкільної округи піддавали поліцейському нагляду, намагався протистояти ситуації авторитаризму і приниження. У своїй практичній діяльності, в теоретичних працях, викладацькій роботі він орієнтував на істинність педагогічних цінностей. Діяльність О. Новицького на ниві педагогічної підготовки не обмежувалась викладанням змісту. Він приділяє увагу висвітленню педагогічного процесу в університеті та навчальних закладах Києва на різних етапах, характеризує управлінську діяльність освітою у Києві.

Київська академія надала професійної спрямованості педагогічній практиці і думці Києва. З 1850 р. педагогіка була введена в систему університетської освіти як самостійний предмет.

Розмежування змісту викладання філософських і педагогічних наук у 1877 р. надало нового імпульсу педагогічній підготовці і педагогічному процесу в Києві.

Створена кафедра педагогіки у Київському університеті сприяла запровадженню педагогічних знань на різних факультетах, участі випускників і професорів університету в громадсько-педагогічному русі. В. Антонович, М. Драгоманов, Г. Жураківський, Д. Багалій, П. Блонський, С. Ананьїн, разом із фаховими знаннями здобували і педагогічні.

Кінець XIX – початок XX ст. позначилися спробами філософського обгрутування виховання й освіти. Це зберігало інтерес до методології педагогіки, педагогічної антропології в пізніший період, точніше – у 20-ті роки XX ст. Усвідомленню цінностей освіти сприяли компаративістські дослідження, присвячені західним філософським і педагогічним концепціям. У 20-ті роки ціннісні орієнтири педагогічної професії простежуються у працях і діяльності С. Ананьїна, Я. Чепіги.

На період створенні КІНО на базі реорганізації Київського університету (20-ті роки XX

ст.) цінності професії вчителя визначались суспільними завданнями.

У 1920 р. у структурі Київського Інституту Народної Освіти було створено циклову комісію з педагогіки. Працівники комісії забезпечували викладання педагогічних дисциплін (система освіти, дидактика, система соціального виховання, педагогіка колективу, організація установ соцвиху, дитячий рух, педагогічні течії, історія педагогіки).

Діячі циклової комісії брали участь у діяльності відповідного підрозділу Академії наук, у становленні української освіти в м. Києві.

Педагогічна підготовка реалізувалася з орієнтацією на українознавство, краєзнавство. Викладачі комісії намагалися реалізації науково-теоретичних здобутків з методології, філософії освіти, дидактики, напрацьовані на одній з перших українських кафедр педагогіки (кафедра Київського університету Святого Володимира – 1861р.). Успішності проблемі спадкоємництва надавало те, що на кафедрі або в тісному контакті з викладачами постійно працювали колишні випускники або викладачі КДУ. У 1920–1925 рр. на кафедрі працював у відомий вчений-педагог, психолог С. А. Ананьїн (1874–1942 рр.) – випускник Київського університету (1905). Протягом 20 років С. А. Ананьїн читав різні курси педагогіки, історії педагогічних учень, вікової психології, також читав лекції на Київських вищих жіночих курсах. У 1915 захистив магістерську дисертацію за монографією “Интерес по учению современной психологии и педагогики”. У 1920–25 очолював факультет проф. освіти в Київському інституті народної освіти, новостворену кафедру педагогіки, згодом і психології. Працював на педагогічному факультеті Київської консерваторії. У 1922 р. він став ініціатором, організатором і керівником семінару з педології для студентів і всіх бажаючих при ВІНО. Очолив започатковану в Києві діяльність науково-дослідної кафедри педології. Через тяжку хворобу повернувся на Харківщину, де, прикутий до ліжка, продовжував наукову діяльність. С. А. Ананьїн – автор курсу лекцій з педагогіки (“Педагогіка”, 1917), “Педагогічного словника-довідника” в двох частинах (1910), праць “Дитячі ідеали” (1911 р.), “Нариси з педагогіки середньої школи (1924), “Історія педагогічних течій”. Курс лекцій (1959).

З 1922 по 1934 рр. читає лекції – Г. Є. Жураківський (1894–1955 рр.), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН РСФСР (з 1945 р.), випускник (1919 р.) Київського університету, організатор першої вітчизняної кафедри історії педагогіки КДУ.

В 1929 р. – 1939 рр. професором кафедри був С. Х. Чавдаров (1892–1962), також випускник Київського університету (1917 р.), автор більше 200 праць з проблем дидактики, методики, історії педагогіки. В 1944–1962 рр. С. Х. Чавдаров був завідувачем кафедри педагогіки Київського університету імені Т. Шевченка, одним із упорядників першого видання українською мовою творів К. Д. Ушинського. Очолював авторський колектив першого україномовного підручника “Педагогіка”, був директором НДІ педагогіки України. С. Х. Чавдаров зробив значний внесок у розробку актуальних педагогічних проблем; узагальнив досвід розвитку радянської педагогіки в Україні. Досліджував спадщину класиків вітчизняної педагогіки: Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, Н. К. Крупської, А. С. Макаренка; проблеми політехнічної освіти, формування наукового світогляду, питання виховної роботи, педагогічної майстерності вчителя. Всебічно обґрунтовував принципи та методи навчання. Автор наукових праць з історії педагогіки, підручників з педагогіки, української мови для I–IV класів, методичних посібників.

На кафедрі працював, як викладач М. М. Грищенко – перший директор (1930 р.) Київського інституту соціального виховання, директор НДІ дефектології і НДІ педагогіки України (1948–1957 рр.). М. М. Грищенко – автор понад 250 наукових праць, з них – 20 монографій, підручників, методичних посібників. Йому належать: “Розвиток народної освіти на Україні за роки Радянської влади” (1957); “Народна освіта у західних областях УРСР” (1960), “Дидактика вищої школи” (1969), “Дидактичні поради молодому викладачеві вузу” (1974) та ін. Понад 50 років працював у системі народної освіти: учителем, директором школи, інспектором, директором педучилища, зав. Київським міськвно, начальником управління шкіл МО України, директором науково-дослідних інститутів дефектології (1948-50) і педагогіки (1955-57). Водночас понад 30 років працював викладачем і завідувачем (з 1957) кафедри педагогіки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 30-ті рр. роботу проректора поєднував з викладанням педагогіки О. М. Русько (1906–1964 рр.) – відомий педагог, член-кор. АПН РСФР. В 1938–1944 рр. ректор Київського Університету, 1955-64 рр. – директор НДІ педагогіки України. О. М. Русько – автор більше 100 наукових робіт з проблем організації народної освіти в Україні, розвитку педагогічної науки, методики хімії та її викладання. Він є автором підручників та методичних посібників з хімії для педагогічних інститутів і шкіл. Одним із перших у Україні, починаючи з 30-х рр. розробляє методику викладання хімії в школі.

З 1944 р. завідувачем кафедрою педагогіки був відомий український педагог, проф. М. Ф. Даденков (1885–1955 рр.) У 1919-20 рр. М. Ф. Даденков читав курс педагогіки у Фребелівському жіночому педагогічному інституті, у 1920-27 рр. – на Вищих педагогічних курсах ім. М. І. Пирогова в Києві, потім був професором Дніпропетровського, Ніжинського, Київського, а в роки війни Кутаїського педінститутів; автор першого підручника з історії педагогіки України (1947 р.). У цій книзі знайшов відображення процес розвитку школи і освіти в Україні з XIV ст. до середини XX ст., аналізувались педагогічні ідеї Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка. Ряд окремих робіт вченого присвячено дослідженню педагогічних поглядів видатних діячів минулого Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, Л. М. Толстого, вивченню творчої спадщини А. С. Макаренка. Окрім цього, М. Ф. Даденков розробляв проблеми дидактики і естетичного виховання студентів. М. Ф. Даденков, водночас із діяльністю на кафедрі, очолював відділ історії педагогіки Українського науково-дослідного інституту педагогіки. Протягом кількох років керував практичними заняттями слухачів учительських курсів середніх навчальних закладів при Київському навчальному окрузі, брав участь у роботі літніх курсів для народних учителів у Полтаві, Житомирі, Херсоні, Одесі. В цей період написав книги “Новий педагогічний напрямок в Німеччині” та “Малювання як засіб наочності”. З 1956 до 1968 р. кафедру очолював проф. С. А. Литвинов. Педагогічну діяльність розпочав учителем (1916-22), далі – асистентом, викладачем, завідувачем кафедри педагогіки, заступником директора навчально-наукової частини Харківського інституту народного господарства (1929-39), доцентом кафедри педагогіки і заступником директора Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького (1939–41, 1944-51), інспектором, зав. Ілійським райвідділом народної освіти Алма-Атинської області Казахської РСР (1941-44), викладачем, зав. кафедрою спеціальної педагогіки (1956-68), професором-консультантом кафедри загальної педагогіки Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (1968-82). Він один із авторів підручника “Педагогіка” (1940 р.), монографії “Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР

(1917–1967 рр.)”, “Хрестоматії з історії вітчизняної педагогіки” (1959 р.). С. А. Литвинов досліджував спадщину Г. С. Сковороди, Я. А. Коменського, А. С. Макаренка, Н. К. Крупської та інших педагогів і організаторів освіти. С. А. Литвинову належить близько 200 наукових праць з теорії та історії педагогіки.

З 1968 до 1985 р. завідувачим кафедрою був проф. В. З. Смаль – дослідник проблем теорії та історії педагогіки. В. З. Смаль – автор публікацій про педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського, один із організаторів та упорядників п’ятитомного видання його “Вибраних педагогічних творів” у Києві і тритомника в Москві (1976 р.).

З 1985 до 1994 р. кафедрою керував проф. Я. І. Бурлака, автор понад 100 публікацій з проблем дидактики середньої і вищої школи. Ім’я професора Якова Івановича Бурлаки добре відоме освітянській громадянськості України. Педагоги нашої Вітчизни знали і нині пам’ятають його як талановитого вченого, автора багатьох наукових праць, вмілого керівника педагогічних підрозділів, начальника управління вищих і середніх навчальних закладів МО України і члена колегії. Коло навчальних інтересів, наукових зацікавлень професора Я. І. Бурлаки досить широке і розмаїте: розробка й аналіз лекцій, семінарських та лабораторних занять, укладання нових програм, схем комплексного вивчення педагогіки.

Вагомий внесок у науково-педагогічну роботу кафедри доклав академік АПН України О. Г. Мороз, відомий вчений у галузі педагогічної науки. Він зробив значний внесок у наукову розробку проблем змісту педагогічної освіти, підвищення якості підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів.

В різні періоди на кафедрі працювали професори наук Б. С. Маслов Кобзар, висококваліфіковані доценти, кандидати наук: В. М. Андрущак, В. М. Горовенко, І. П. Копачов, О. Г. Кравченко, В. О. Левіна, С. В. Майборода, О. С. Татенко, В. А. Трикоз.

З 1994 р. завідувача кафедрою теорії та історії педагогіки НПУ імені М. П. Драгоманова Вовк Людмила Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України.

У різні періоди свого існування наш університет мав різну назву, структуру; існував у складі університету Св. Володимира, або виходив за його межі. Але безумовно, педагогічна традиція Київської університетської школи залишила на скрижалях історії відбитки неперервності етапів формування і діяльності вищого навчального закладу для підготовки вчительських кадрів, спадкоємцем якого став НПУ.